

Uvodnik: Gastarbajteri i migranti

U studenom 2012. medijskim se prostorom proširilo pismo gradonačelnice Lampeduse Giusy Nicolini u kojem proziva Europsku uniju, dobitnicu Nobelove nagrade za mir, zbog šutnje i ignoriranja problema migranata koje na svom otoku više nema gdje niti zakopati. Migranti koji svoje živote skončavaju na obalama Mediterana tema je s kojom su nas mediji tek periferno upoznavali, iako se radilo o gorućem problemu, barem u posljednjem desetljeću. No, prema temi migracije, izbjeglištva, integracije i sudbinama migranata počeli smo se intenzivnije otvarati, barem što se tiče šire javne debate, tek u susretu s nezgrapno nazvanom „izbjegličkom krizom“. Prošle jeseni, kada se na periferiju Europe sručio val izbjeglica protjeranih u ratnim previranjima na Bliskom istoku, migracije su postale nezaobilazna tema. Ipak, tek dnevno-politička tema usredotočena na pitanja koje sve prijetnje s njima dolaze, koliko će to ugroziti domicilno stanovništvo i perspektive za zapošljavanje, lokalne proračune te jesu li migranti teroristi koji su došli uništiti naš mir i pokoriti Evropu svojom vjerom.

Tako nekako izgledali su medijski prikazi onoga što se ispreplelo s našom geografijom, a u njihovoj pozadini ostale su netaknute sve one teme i procesi koji su uzročnici njihove primoranosti da napuste svoje domove. Ovim se tematom dotičemo tek nekih od mogućih tema s namjerom da potaknemo i načmemo širu, dugotrajniju i obuhvatniju raspravu o temi migracije i različitim aspektima tog slojevitog i višeznačnog sklopa koji određuje našu prošlost, našu sadašnjost, našu budućnost. Zajedničku budućnost.

No, iako su se mediji i šira javnost usredotočili na pitanje migracija i izbjeglištava tek aktivacijom takozvane Balkanske rute, kulturno i umjetničko polje već dugi niz godina prepoznaje ovu temu ne samo kao relevantnu, već i kao oblikovni i lakmus faktor naših društava i unutarnjih procesa. Od listopada do prosinca 2011. godine u bečkoj galeriji Kunstraum Niederösterreich bila je postavljena izložba pod nazivom *You won't make a (nation) state with us* kustoskog tima Ursule Marie Probst i Waltera Seidla posvećena temi migracije i pravima imigranata u Austriji. Kustosi su problematizirali status imigranata s pogledom na političko-pravne restrikcije, mehanizme društvenog isključivanja te pitanje multikulturalizma u zapadnoeuropskim demokracijama i tolerancije prema sugrađanima različite narodnosti, vjere i rase, a većina umjetnika predstavljenih na izložbi i sami su bili migranti što je doprinijelo autentičnosti jezika korištenih u radovima. Najupečatljiviji rad na izložbi svakako je bila zvučna instalacija *Essen! Essen! Jamjam! Jamjam!* Anne Jermolaewe koji reproducira poziv glavnog kuhara kampa Traiskirchen izbjeglicama da je vrijeme za objed. Radi se o radu koji je na svojevrsan način bio polazište kustosima za samu izložbu. Jermolaewe, Ruskinja s bečkom adresom, sa svojim je studenticama provela projekt koji je temu migracije sagledavao iz kritičko-intelektualnog, emotivnog

i osobnog rakursa. U gradu Traiskirchen, nedaleko od Beča, u kojem se nalazi kamp za izbjeglice, ilegalne imigrante i azilante, umjetnica je kroz razgovore sa stanovnicima skloništa ispitivala društvene, ekonomske i političke uvjete života te ih postavila u odnos spram većinske austrijske populacije. Zvučna instalacija, zastrašujuća i iritantna, dominirala je čitavim prostorom, i na svojevrsan je način rezimirala cjelokupnu pozadinu procesa asimilacije i integracije imigranata u stranu kulturu, njihov položaj i tretman, podozrivost domaćina, submisivnost došljaka. Nije to prvi puta da se Austrija bavi temom migranata i njihovog položaja. Možda najpoznatiji rad jest performans-predstava Christoph Schlingensiefela *Auslender Raus* iz 2002. predstavljen u sklopu Wiener Festwochena, reprezentativnog austrijskog kazališnog festivala. U sklopu projekta, Schlingensiefel je postavio kontejner ispred Burgtheatera i u njemu inscenirao Big Brother s imigrantima u kojem su građani sudjelovali kao publika, a sretni pobjednik dobio je pravo ostati u Austriji.

Iako je Schlingensiefel svojim radom ciljao primarno na provokaciju i prokazivanje latentnog fašizma zapadnih društava, zanimljivim se čini sagledati taj rad i kao moguću nultu točku razgovora za buduće procese integracije i nove, otvorenije modele društvenosti. Kako nam se čini da njih nije moguće izgraditi bez dijaloga s prošlosti, bez pokušaja da prepoznamo i priznamo vlastite greške, ali i greške i neuspjehe s kojima su se susreli drugi, otvaranje perspektive prema integraciji, s tim neuspjesima na umu, čini nam se važnim kako bismo pokušali doći do što kvalitetnijeg odgovora na sadašnje potrebe. Reprerentacijom izbjeglištva i migracija, tretmanom u zapadnim društvima, te modelima njihova uključivanja u svojim se tekstovima bave Tea Vidović i Ivana Pejić.

No, osim oblikovanja konkretnih modela, za kvalitetne i obuhvatne pristupe uključivanju, ne samo izbjeglica i migranata, već svih onih građana koji će iz ovih ili onih razloga biti etiketirani kao drugi i drugačiji, ključne bi se rasprave trebale odvijati na polju ekonomije, rada, geografije, politike i povijesti. Prizivam Schlingensiefela i Jermolaewu jer u svojim radovima ocrtavaju umjetničkim i kulturnim jezikom načete teme na koje se ovim tematom želimo nadovezati. Naime, lokani kontekst umnogome je obilježen likom gastarbajtera – prezrenog i obeskorijenjenog najamnog radnika koji odlazi u Austriju ili Njemačku u potrazi za poslom, mahom sa sela i iz krajeva u kojima se polako gasi ulična rasvjeta. No, što je danas gastarbajter, taj lik izložen poruzi u domaćoj kulturi? Koje svjetlo baca na položaj radnika u suvremenom, kapitalističkom društvu te pod kojim ga svjetlom možemo promatrati danas iz iskustva i pozicije suvremenog obespravljenog radništva? Pitanjem rada, položaja radnika, društveno-političkim kontekstom i njihovim promjenama u tranziciji iz gastarbajtera u ekonomskog migranta bave se u svojim tekstovima Mario Kikaš, Ante Jerić i Stipe Ćurković.

Čitavu 2016. godinu u austrijskom je kulturnom pogonu obilježila obljetnica potpisivanja ugovora s Jugoslavijom i dolaska prvih gastarbajtera koji će umnogome kreirati sliku grada, odnosa, jezika, prošlosti, sadašnjosti i budućnosti s bodljikavom žicom. Slikom grada koju su kreirali gastarbajteri te pristupi kojima su se posvetile obljetničarske kulturne manifestacije pozabavili su se Mislav Marjanović i Jana Dolečki.

Zahvatili smo tako pitanje radne pozicije, povijesti i geografije koje su migracije poticale, iskustava i prakse s kojima smo se u prošlim razdobljima susretali te mogućim domišljanjima otvorenijeg i ravnopravnijeg oblikovanja budućnosti za sve naše ljude. Naše ljude koji su već tu i one koji će to tek postati. Ovime smo se tek dotakli nekih od mogućih pristupa, a nadamo se da ćemo u nekom širem i otvorenijem krugu nastaviti razgovor o ovoj temi, zajedno sa svim onim pristupima koje smo sada izostavili, koji su nam promakli i koje smo zanemarili.

Antonija Letinić